

**ШЕВЧУК О.В.,
аспірант**

*Миколаївський
державний педагогічний
університет*

**ТАЙВАНЬ
У СИСТЕМІ
МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН
США – КНР
НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ**

Тайванська проблема склалася на початку грудня 1949 року і залишається на сучасному етапі політичного розвитку однією з найбільш важливих та наболілих проблем зовнішньополітичних відносин у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Міжнародне значення проблеми врегулювання дипломатичного статусу острову набуло особливої гостроти у 50-і роки.

1 жовтня 1949 року у Пекіні була проголошена Китайська Народна Республіка. У свою чергу, лідер Гоміндану Чан Кайши, 1 березня 1950 року проголосив себе президентом Китайської Республіки на Тайвані та головнокомандуючим збройних сил Китаю, сконцентрувавши таким чином, у своїх руках всю повноту влади на острові. Місто Тайбей отримало статус "тимчасової столиці" Китайської Республіки.

Внаслідок цього виникла ситуація "двох Китаїв", яка є тією перемінною величиною, зміна характеру якої впливає на зміст міждержавних відносин США – КНР.

Складність врегулювання міжнародного статусу Тайваню на сучасному етапі політичного розвитку обумовлена новими тенденціями зовнішньополітичного курсу Пекіну.

На сьогоднішній день Китай найбільш населена країна світу (1200 млн. чол.)¹, яка об'єднана єдиною ідеологією й сильним центральним урядом. У економічному розвитку КНР має стабільні і достатньо високі темпи економічного розвитку : на протязі 90-х років валовий національний продукт Китаю зростає щорічно на 9-11%²; для порівняння, ВВП Японії у 90-х роках мав приріст близько 1%³. Крім цього, на основі використання нових технологій економіка Китаю має значні можливості для нарощування потенціалу країни. Згідно прогнозу Центрального розвідувального управління США у 2020 році список світових економічних лідерів очолюватиме КНР з обсягом ВВП у 20 трильйонів доларів, на другому місці США – 13,5 трильйонів доларів, за ними: Японія – 5 трильйонів, Індія – 4,8 трильйона, Індонезія – 4,2 трильйона, Південна Корея – 3,4 трильйона і Таїланд – 2,4 трильйона доларів⁴.

Американські спеціалісти-китаєзнавці Р. Бернстайн і Р. Монро у своєму дослідженні “Майбутній конфлікт з Китаєм” зазначають: “На відміну від СРСР, Китай не є могутньою військовою державою, яка ґрунтується на слабкій економіці, а могутню економіку, що створює вражаючу військову силу. Ключем є постійне зростання китайського впливу на азіатській території і у світі в цілому. Глобальна роль, яку Китай передбачає для себе, пов'язана з піднесенням суперників Заходу, антагонічних США”⁵.

Починаючи з червня 1985 р. КНР активно реформує збройні сили, витрачаючи на це значні бюджетні кошти. З 1991 р. бюджетні військові витрати Китаю щорічно збільшувались на 17%⁶. У період 1990-1998 рр. витрати Пекіну у військовій галузі зросли більше ніж в три рази, з 29,03 млрд. юаней до 90,99 млрд.⁷. Співробітник Центру стратегічних досліджень при академії військових наук КНР Хуан Шофен, обґрунтовуючи необхідність реформування китайської армії зазначив: “Китаю необхідна нова державна стратегія спрямована на швидке зростання комплексної могутності держави. З військової точки зору посилення комплексної могутності держави необхідно не стільки для досягнення перемоги у війні, скільки для її відвернення ... Тому нам необхідно на основі підвищення комплексної могутності держави зміцнювати оборону країни”⁸.

Разом з тим, необхідно відзначити, що починаючи з 2000 року розпочався якісно новий етап у реформуванні збройних сил КНР.

Основними характеристиками якого є удосконалення військових структур Китаю, приведення їх у відповідність з економічним потенціалом країни та адаптація концепції національної оборони КНР із новими факторами як регіонального, так і світового політичного розвитку. Зазначені тенденції знайшли своє відображення в опублікованій Управлінням інформації Державної Ради КНР “Білій книзі” про національну оборону Китайської Народної Республіки⁹.

Отже, зростання економічного та політичного потенціалу Китаю дає йому підстави для претензій на лідерство у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Проблема ж Тайваню залишається для КНР нагадуванням колоніального періоду її історії, тому, об'єднання острова з материком, особливо після повернення під суверенітет Китаю Гонконгу (Сянгану) у липні 1997 року та Макао (Аоменю) у грудні 1999 року є для Пекіну питанням національного престижу.

Іншим важливим чинником, який суттєво впливає на ситуацію навколо Тайваню є позиція США. Починаючи з 1949 року тайванська проблема використовувалась американською дипломатією, як привід для політичного тиску на КНР. Зважаючи на нові характеристики концепції зовнішніх відносин Китаю та намагання США забезпечити собі провідну роль не лише у АТР, а й на світовій політичній арені, тайванська проблема може виступити у якості однієї з точок зіткнення стратегічних інтересів США та КНР. Південнокорейська дослідниця американської політики у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні Чой Сеонг-Ае стверджує, що: “Стратегічні розрахунки, прагнення закріпити й розширити зону свого впливу визначали і визначають завдання та інтереси американської політики на Тихому океані.” На її думку, незважаючи на значні зміни, що відбулися на світовій політичній арені після закінчення “холодної війни”, США не запропонували нічого іншого, окрім своєї політики балансу сил, “щоб у подальшому створити в АТР подібний до НАТО регіональний військовий блок, метою якого буде стримання та нейтралізація Росії та Китаю.” Головним мотивом реалізації політики США: залишається завдання забезпечення свого лідерства і домінування в регіоні шляхом нейтралізації прагнення інших країн відігравати там самостійну роль й приймати активну участь у розв'язанні нагальних проблем миру і безпеки”, – підкреслила Чой Сеонг Ае¹⁰.

Не можна не враховувати і те, що у американських політичних колах завжди існувала течія, прихильники якої вважають, що найкраща стратегія в Азії – це “стримання” Китаю, у якому одну з провідних ролей повинен відігравати Тайвань.

Зокрема, після візиту голови КНР Цзянь Цземіня до США, який відбувся у жовтні 1997 року, Річард Буш – директор Американського інституту на Тайвані, здійснив візит на острів, під час якого запевнив керівництво Тайваню, що політика Вашингтону не зазнало змін, що відносини Тайваню з США захищені законом про відносини з Тайванем, який був ухвалений американським конгресом у 1979 році¹¹. Джеф Бадер, керівник відділу Азії Ради національної безпеки США зазначив, що: “Ми не будемо поліпшувати відносини з КНР за рахунок Тайваню”¹². Колишні директори американського інституту на Тайвані – Д. Дін та Н. Белуччі піддали критиці наміри адміністрації У. Клінтона обмежити торгово-економічні зв'язки з

Тайванем, вважаючи, що ця лінія зв'язку в сучасних умовах навпаки повинна більш активно розвиватись¹³.

У той же час, здійснюючи політику у відношенні КНР Сполучені Штати Америки не можуть не враховувати і положення спільних американсько-китайських комюніке 1972 р., 1979 р., та 1982 р. у яких вони визнали існування "одного Китаю", а також висловили побажання вирішити проблему Тайваню шляхом переговорів між Пекіном та Тайбеєм.

Сучасні реалії внутрішньополітичного розвитку Тайваню створили новий фактор впливу на характер визначення статусу острова на міжнародній арені.

18 березня 2000 року на загальних виборах президента Китайської Республіки на Тайвані перемогу отримав лідер Демократичної прогресивної партії Чень Шуйбянь. Саме ця партія де-факто виступає за повну незалежність Тайваню від континентального Китаю.

Перемога лідера ДПП на президентських виборах засвідчила зростання у тайванського населення почуття власного державотворення. Тому у сучасних умовах, коли головними елементами формування міждержавних відносин є верховенство загальнолюдських цінностей, визнання багатогранності суспільного розвитку та свободи вибору, переходу від конфронтації до співробітництва, пріоритет міждержавного права, саме ці фактори можуть виступити одними з головних у визначенні подальшої долі Тайваню на політичній карті світу.

Концептуальні основи побудови взаємовідносин між Тайбеєм та Пекіном були визначені у інавгураційній промові новообраного президента Тайваню Чень Шуйбяня 20 травня 2000 року. Основними принципами відносин між островом та материком проголошувалось дотримання "демократії та паритету". Саме це, на думку Чень Шуйбяня надасть можливість вирішувати питання про майбутнє "одного Китаю". Він також підкреслив, що протягом його діяльності на посаді президента Китайської Республіки на Тайвані він не буде змінювати назви держави, не буде наполягати на включення до Конституції визначення "міждержавний" й не буде сприяти проведенню референдуму із зміни існуючого статус-кво з питання незалежності чи об'єднання¹⁴.

Принципи взаємовідносин з материковим Китаєм проголошеним у інавгураційній промові забезпечили збільшення рейтингу популярності Чень Шуйбяня до рівня 64,7%¹⁵. Таким чином, рівень його популярності зріс на 25% у порівнянні з часом проведення президентських виборів, коли за нього проголосували лише 39,3% виборців¹⁶.

Отож нові умови світового та регіонального політичного розвитку обумовили необхідність координації концепції зовнішньополітичних відносин Тайваню з КНР, яка була проголошена 9 липня 1999 року колишнім президентом Китайської Республіки на Тайвані Лі Денхуеєм під час інтерв'ю кореспондентам радіо "Німецька

хвиля”. Ця концепція відносин увійшла до політичного обігу під назвою “теорії двох держав” і передбачала:

1. Відносини між КНР та Тайванем повинні розглядатись як міждержавні, або у крайньому випадку, як “специфічні” відносини між державами;
2. Формула возз’єднання “одна держава – дві системи” не підходить для Тайваню, оскільки Китайська Республіка не була колонією іноземної держави, а постійно зберігала власний суверенітет;
3. У політико-адміністративному відношенні острівна Китайська Республіка потенційно значно стабільніша ніж КНР. Тому, “... тільки окремо застосовуючи принципи демократії та свободи, держави по обидва береги Тайванської протоки зможуть насправді забезпечити мир і стабільність у Східній Азії”¹⁷.

Необхідно зазначити, що концептуальний зміст цих положень можна простежити і в офіційній заяві тайванського уряду, у якій була сформульована його позиція відносно ситуації у Гонконзі в 1997 році¹⁸.

Сучасні тенденції світового політичного розвитку обумовлюють необхідність врегулювання дипломатичного статусу Тайваню на основі врахування інтересів всіх зацікавлених сторін й пріоритеті міжнародного права. А це, у свою чергу, вимагає вироблення чіткої довгострокової програми спрямованої на забезпечення поетапного повернення острова під суверенітет КНР. Одними з головних пунктів реалізації програми повинні бути юридичні гарантії збереження широких автономних прав Тайваню у складі КНР та міжнародний контроль об’єднувального процесу.

Умови об’єднання повинні бути вироблені протягом переговорів між Тайбеєм та Пекіном, міжнародними посередниками при цьому можуть виступати США, Україна та Російська Федерація. Саме це виступить одним з каталізаторів утвердження нашої держави у якості активного суб’єкта міжнародних відносин на політичному просторі Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

У той же час, практична реалізація проекту об’єднання Тайваню з КНР залежатиме від врахування специфіки положення острова на політичній арені й тенденцій його внутрішньополітичного розвитку, а також використання позитивного досвіду об’єднання Німеччини та початку налагодження відносин між Південною та Північною Кореєю.

Чинником, який суттєво впливатиме на прискорення процесу політичного діалогу між Пекіном та Тайбеєм з питання вироблення взаємоприйнятних умов об’єднання “двох Китаїв” буде лібералізація політичного режиму КНР й зведення до мінімуму різниці у економічному розвитку між материком та островом.

Адже, Тайваню, економіка якого за загальним обсягом валового внутрішнього продукту, займає 14 місце у світі, а життєвий рівень населення є одним з найвищих у Азії, середній прибуток на душу населення у

1999 році склав 13235 доларів США;¹⁹ у КНР же середній прибуток на душу населення у 2010 році складатиме 1600 доларів, при умові справдження прогнозів відносно економічного розвитку Китаю;²⁰ досить складно погоджуватись з формулою возз'єднання, яку пропонує Пекін.

Концептуально основою повернення острова під суверенітет КНР є принцип “одна держава – два лади”, що був сформульований лідером КНР Ден Сяопіном у вересні 1982 року протягом зустрічі з прем'єр-міністром Великобританії Маргарет Тетчер.

26 червня 1983 року під час бесіди з Ян Ліюєм, професором Сетон-Холлського університету штату Нью-Джерсі (США) Ден Сяопін зробив конкретні пояснення відносно політичного майбутнього Тайваню.

“Після об'єднання – зазначив Ден Сяопін, – Тайванський особливий адміністративний район збереже свою незалежність. Правосуддя залишиться незалежним, право на прийняття кінцевого судового вироку не перейде до Пекіну. Крім цього, Тайвань може мати власні збройні сили, але при умові, що вони не будуть становити загрозу для континенту. Континент не буде посилати персонал на Тайвань ні військовий, ні адміністративний. Тайвань сам буде відати своїми партійними, адміністративними і військовими справами. Більш того, у Центральному уряді Тайваню буде відведена певна кількість місць”²¹.

На думку тайваньського вченого Ян Кайхуана, врегулювання проблеми об'єднання Тайваню з КНР буде залежати від узгодження між сторонами принципу об'єднання на основі формули “одна держава – два лади”. Оскільки: “Ця ідея поки що має досить велике дискусійне середовище, теоретичні та системні пробіли, які потребують повного уточнення”. І, якщо: “Китайці по обидві сторони протоки виявлять волю до співпраці й серйозного обговорення, завдяки чому, цілком можливо буде вдосконалена модель “одна держава – дві системи”, то у цьому випадку ми зможемо здійснити своєрідну коперніківську революцію у політичній науці, закласти основи політології 21 століття”²².

Відомий американський політолог З. Бжезинський вважає, що врегулювання тайваньської проблеми на основі формули “одна держава – два лади” можливо тільки при умові збереження КНР темпів економічного росту та проведення демократичних реформ. Він стверджує, що якщо ця умова не буде реалізована, то “... навіть у домінуючого в регіоні Китаю не буде військових засобів для нав'язування своєї волі, особливо зважаючи на протидію США, і в цьому випадку проблема, як і досі буде підпитувати китайський націоналізм, отруюючи американсько-китайські відносини”²³.

Відносно ж можливості силового варіанту вирішення проблеми Тайваню Китайською Народною Республікою, то він малоймовірний, оскільки відкрита конфронтація між двома берегами Тайваньської протоки загрожуватиме збереженню стабільності у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Дестабілізація політичної ситу-

ації в АТР неминуче призведе до порушення системи міждержавних відносин на світовому рівні. А такий розвиток подій матиме непередбачувані наслідки, що загрожуватиме стратегічним інтересам провідних країн регіону – США, КНР, Японії, РФ тому що, розладнає створений механізм регіональної безпеки.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Юрківський В.М. Країни світу: Довідник. – К.: Либідь, 1999. – С. 133.
- ² Латышев И. Взгляд на Китай с японских островов // Азия и Африка сегодня. – 2000. – №6. – С. 35.
- ³ Там же.
- ⁴ Уткин А.И. Американская стратегия для XXI века. – М.: Логос, 2000. – С.168.
- ⁵ Bernstein R., Munro R. The Coming Conflict with China. – N.Y.: Simon and Shuster, 1997. – P.19.
- ⁶ Уткин А.И. Вказ. праця. – С. 177.
- ⁷ Горбачев Б. Отборная армия с китайской спецификой // Азия и Африка сегодня. – 2000. – №3. – С. 16.
- ⁸ Там же. – С. 12.
- ⁹ China's National Defense in 2000. Beijing: Information Office of the PRC State Council, October 2000. – P. 72.
- ¹⁰ Чой Сеонг-Аэ. Эволюция отношений России с государствами Северо-Восточной Азии. – М.: Международные отношения, 1998. – С. 124, 127-128, 151.
- ¹¹ The China Post. Nov.4, 1997.
- ¹² The China Post. Nov.7, 1997.
- ¹³ The China Post. Nov.8, 1997.
- ¹⁴ Инаугурационная речь Президента Китайской Республики Чень Шуйбяня. 20 мая 2000 года // Формоза. – 2000. – №1. – С. 10-11.
- ¹⁵ Рядова З. Выборы президента Тайваня 2000 года. Взгляд из Тайбея // Формоза. – 2000.-№1. – С.6.
- ¹⁶ Там же.
- ¹⁷ Карпов М. Заботы и тревоги “другого Китая” // Азия и Африка сегодня. – 2000. – №8. – С.70.
- ¹⁸ Разъяснение позиции и политики правительства Китайской Республики относительно ситуации в Гонконге в 1997 г.// Опыт разделенных государств и отношения между двумя берегами Тайваньского пролива. (Материалы конференции). – М.: Центр по изучению Тайваня Института востоковедения РАН, 1997. – С. 132.-149.
- ¹⁹ Whatis “China” Today? – Taipei, Taiwan, ROC. – October 2000.
- ²⁰ Американские специалисты о взаимоотношениях США и КНР // США: экономика, политика, идеология. – 1996. – №5. – С. 106.
- ²¹ Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая. – М.: Издательство политической литературы, 1988. – С. 26.
- ²² Ян Кайхуан. Анализ и интерпритация выдвигаемого коммунистическим Китаем принципа “одно государство – две системы” // Опыт разделенных государств и отношения между двумя берегами Тайваньского пролива. (Материалы конференции). – М.: Центр по изучению Тайваня Института востоковедения РАН, 1997. – С. 51-53.
- ²³ Бжезинский З. Великая Шахматная доска. – М.: Международные отношения, 1999. – С.197.

Надійшла до редакції 15.03.2002